

آینده تولید و تجارت پسته ایران

دلال بوده است. عرضه پسته در بازار جهانی به شدت در حال افزایش است و همراه با افزایش عرضه، افزایش قیمت هم داریم. معمولاً هر چه که عرضه اش زیاد شود باید قیمتش در بازار بین المللی پایین بیاید. در ۱۱ تا ۱۲ سال گذشته عرضه پسته مرتب در حال افزایش بوده و قیمتش هم در حال افزایش بوده است. این حالت در صورتی اتفاق می افتد که تقاضا از عرضه بسیار بیشتر باشد. بازار جهانی طالب پسته است. خیلی بیش از این مقداری که الان ایران و آمریکا دارند عرضه می کنند. باغداران ما نباید هیچ وقت نگران این باشند که اگر تولید افزایش پیدا کند چه می شود. هزینه تولید آمریکا در گذشته ارزان تر از ما بود اما امروز با تغییر نرخ ارز هزینه تمام شده ما و آمریکایی ها تقریباً یکی است. با این نرخ ارز حتی اگر به خاطر افزایش تولید مجبور شویم پسته را تا ۶ دلار بفروشیم به صرفه است.

آمار تولید پسته در کشورهای مختلف دنیا
در سال ۲۰۱۱ به نقل از FAO

ردیف	کشور	میزان تولید (تن)
۱	ایران	۴۷۲۰۹۷
۲	آمریکا	۲۰۱۳۹۵
۳	ترکیه	۱۱۲۰۰۰
۴	چین	۷۴۰۰۰
۵	سوریه	۵۵۶۱۰
۶	ایتالیا	۱۰۸۰۱
۷	یونان	۹،۵۸۰
۸	افغانستان	۴،۲۰۳
۹	تونس	۲،۱۰۰
۱۰	قرقیزستان	۸۸۸
۱۱	پاکستان	۶۵۹
۱۲	اردن	۶۳۰
۱۳	ساحل عاج	۲۸۸
۱۴	ماداگاسکار	۲۲۳
۱۵	ازبکستان	۲۲۲
۱۶	مراکش	۷۵
۱۷	مکزیک	۶۹
۱۸	قبرس	۲۴
۱۹	جمهوری موریس	۶
۲۰	آذربایجان	۳

زیر کشت محصول رفته است. با یک چنین چاهی در خراسان شاید حدود ۲۰ تا ۲۵ هکتار باغ بیشتر ایجاد نمی کنند و آب مازاد را در زمستان مصرف کشت شتوی می کنند. به نظر من خراسانی ها دارند بسیار با عقل و با فهم عمل می کنند و سعی کرده اند به اشتباهات ما در منطقه کرمان توجه داشته باشند و به اصطلاح پایشان را در چاله گل آلود نگذارند. اعضای خراسانی انجمن نشان داده اند که اینطور نیست که باغدار ایرانی توان تولید بالا در هکتار ندارند.

مسائل تولید خیلی زیاد است ولی یک نکته مثبت برای مشکلات وجود دارد و آن این است که کمتر کشوری دست به توسعه باغداری زده است. غیر از کالیفرنیا هیچ منطقه ای در دنیا وجود ندارد که کشت پسته به طور جدی شروع شده باشد. اخیراً در آرژانتین شروع کرده اند ولی نه به سبکی که رقابت کنند. علتش هم مشکل سرمایه گذاری طولانی مدت قبل از بهره برداری است. امروز قیمت پسته شاید چیزی در حدود سه برابر هزینه تولیدش است. شاید در خراسان قیمت ۵ برابر هزینه تولیدشان باشد اما سوال این است که چرا کشت پسته زیاد نمی شود؟ علت این است که قیمتی که الان وجود دارد یک خاطر جمعی می خواهد که ده سال دیگر هم، این اختلاف قیمت وجود داشته باشد. اینطور نیست که بگویید چون قیمت این بود من فردا صبح می روم تولیدم را افزایش می دهم. قیمت پسته بالا رفته به خاطر اینکه نمی شود تولید را یک شبه افزایش داد. با این عملکرد دست اندرکاران اقتصادی کشور، ببینید که اعتماد به ده سال آینده چه جراتی می خواهد. چند ماه آینده مان دستخوش نوسان است. هر لحظه به طرق مختلف تهدید می شویم.

۳. تنها کشورهایی که صادرات پسته آجیلی دارند ایران و آمریکا هستند. کشور صادرکننده دیگری در بازار بین المللی نیست. آمار ده سال صادرات ایران و آمریکا در نمودارهای شماره ۲ و ۳ دیده می شود. در مورد تولید هم بدلیل نوسانات سالیانه، متوسط تولید دو سال را در آوردم. همانطور که دیده می شود در این ده سال مجموع صادرات ایران و آمریکا به صورت خطی در حال رشد بوده و جالب آن است که ما رشد مداوم قیمت پسته را هم داشته ایم. مجموع صادرات ایران و آمریکا از حدود ۱۴۷ هزار تن در سال ۷۹ (سال ۲۰۰۰) به عدد ۲۶۲ هزار تن در سال ۲۰۱۱ رسیده است. در این آمار مصرف داخلی ایران و آمریکا، مصرف داخلی ترکیه و دیگر کشورهایی که خودشان پسته تولید می کنند در نظر گرفته نشده است.

در سال ۱۳۷۵ (۱۹۹۶) یعنی سال قبل از تحریم پسته توسط بازار مشترک اروپا، قیمت پسته ۴۲۰۰ دلار بود که قیمت بالایی بود. این قیمت در سال ۲۰۰۵ برابر با ۵۲۰۰ دلار بوده و در سال ۲۰۱۱ چیزی حدود ۸۰۰۰

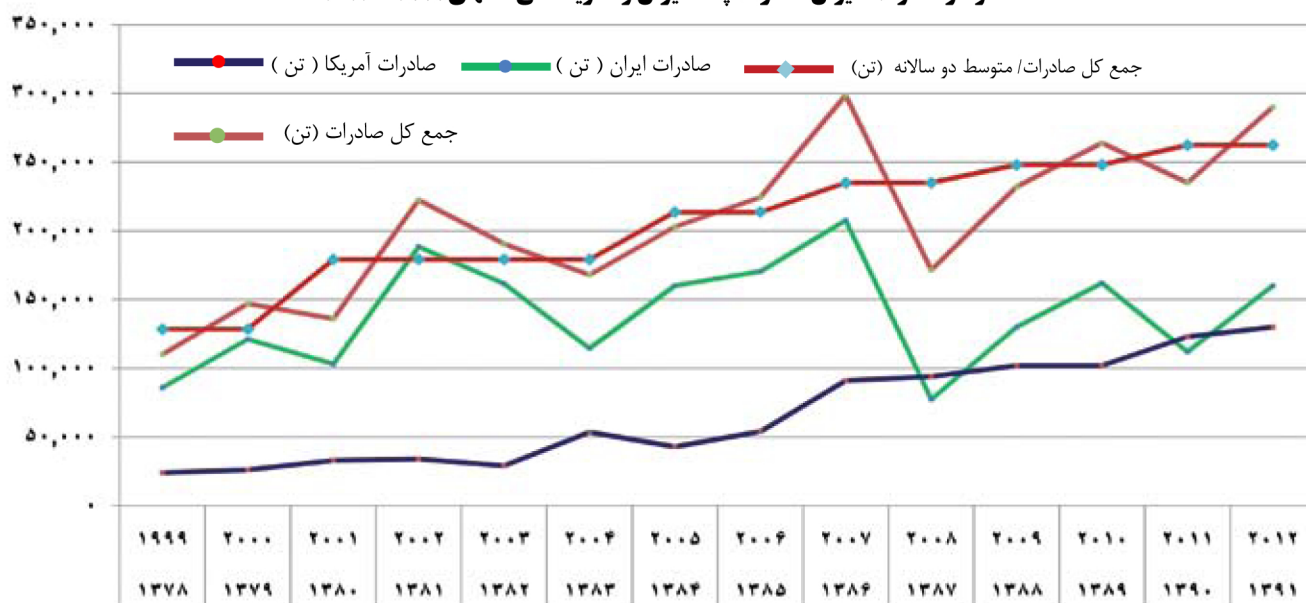
۱. یکی از بزرگترین مشکلاتی که ما در صنعت پسته داریم وضعیت آمار است. به عنوان نمونه در جدول زیر آمار منتشر شده در سایت فائو در مورد تولید پسته در سال ۲۰۱۱ ملاحظه می گردد. در این جدول آمار آمریکا تقریباً درست است. چون آمریکا آمار دقیق دارد و این آمار را به صورت دقیق اعلام می کند. بزرگترین مصرف کننده جهان بر اساس سرانه مصرف اراضی فلسطین اشغالی است. در آنجا حدود ۶ میلیون جمعیت تا حدود ۶ هزار تن پسته یعنی هر نفر در سال به طور متوسط یک کیلو پسته مصرف می کنند. این بالاترین رقم جهانی است. بعد از آن شاید ایران باشد با حدود نیم کیلو. پس تولید ۱۱۲ هزار تن پسته در ترکیه به دو دلیل اشتباه است یکی اینکه اگر ترکیه این تولید را داشت حتماً باید سالی ۵۰ هزار تن پسته را صادر می کرد و این شدنی نیست. دوم اینکه ترکیه پسته را با خوشه می چینند و همان زیر درخت با پوست خشک می کند. بنابراین حتی یکسان سازی در این آمار انجام نشده است. در این جدول تولید ایران بالاتر از همه و ۴۷۲ هزار تن اعلام شده است که غلط است. خوشبختانه این آمار از طرف وزارت جهاد کشاورزی اعلام نشده و این آمار را فائو درآورده است. در یک سالهایی وقتی آمار وزارت جهاد کشاورزی را در مورد تولید پسته جمع می زدیم و صادرات را از آن کم می کردیم می دیدیم که باید حدود یک میلیون تن پسته در انبارها موجود باشد. خوشبختانه وقتی آمار غلط باشد در طولانی مدت خودش را نشان می دهد. در سال ۲۰۱۱ تخمین انجمن در مورد تولید پسته چیزی حدود ۱۶۰ هزار تن بود. صادرات هم حدود ۱۱۰ تا ۱۱۲ هزار تن بود. خوشبختانه تا به حال بزرگترین اختلافی که در آمار انجمن بوده چیزی حدود ۱۰ صد بوده است. در آمار فائو تولید چین ۷۴ هزار تن اعلام شده است در حالیکه چین یک تن هم تولید پسته نداشته و صادرات مجدد پسته انجام می دهد. چین پسته دهن بست آمریکایی را از هنگ کنگ وارد می کرده و بعد آن را مجدداً به آمریکا و یا فرضاً به اروپا صادر می کرده است. در واقع واردات از هنگ کنگ را ندیده اند ولی صادرات پسته اش را دیده اند. آمار سوریه آمار پسته تر است و اگر درست باشد باید بر دو و نیم تقسیم شود. این در واقع آماری است که در مجامع بین المللی بر اساس این ها قضاوت می شود که متأسفانه این ها در دسترس همه هست.

۲. این مطلب را گفتم برای اینکه توضیح بدهم که چرا افزایش تولید پسته برای باغدار ایرانی و کسی که در کار کشاورزی است نباید نگرانی ایجاد کند. در کرمان باغ ریزی بیش از ظرفیت آبی منطقه و بر اساس ظرفیت آبی زمستان انجام شده است و مثلاً در یک حلقه چاه با حدود ۳۰ لیتر بر ثانیه آب حدود ۷۰ هکتار یا بیشتر

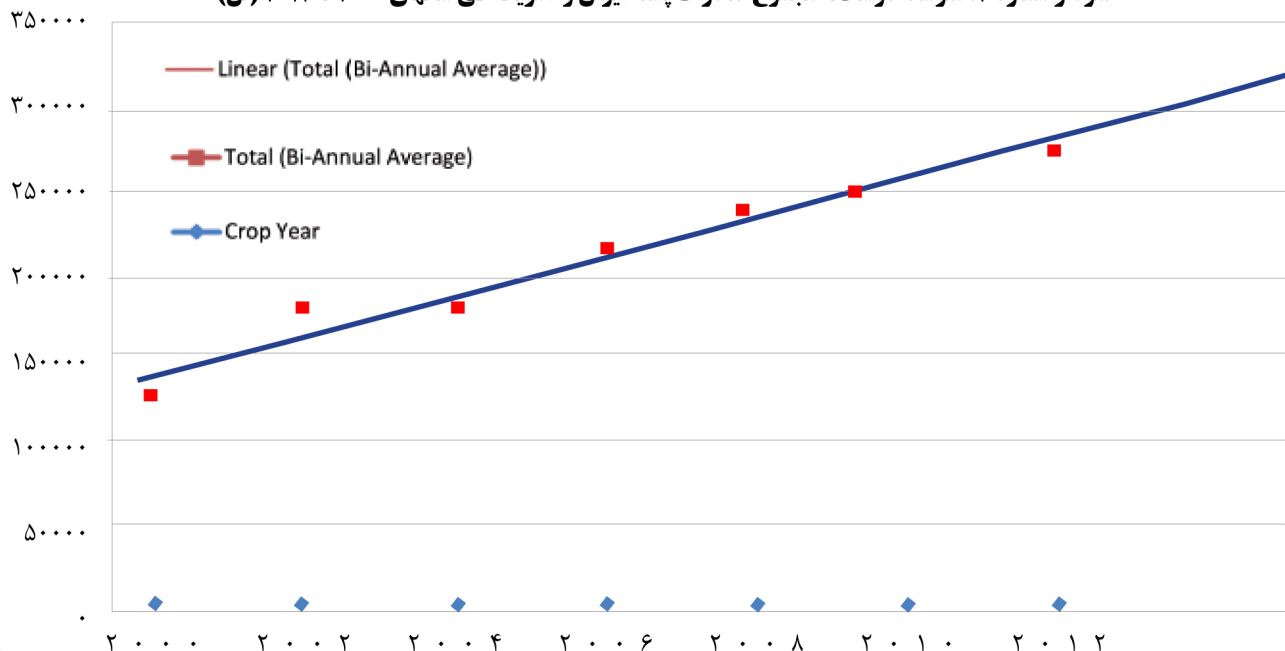
میزان صادرات پسته ایران به مناطق مختلف در سالهای ۱۹۹۶، ۲۰۰۵ و ۲۰۱۱ (ارقام به تن)

منطقه	سال	۱۹۹۶ (۱۳۷۵)	۲۰۰۵ (۱۳۷۵)	۲۰۱۱ (۱۳۹۰)
اتحادیه اروپا		۸۵۰۰	۳۲۵۰۰	۱۴۰۰۰
بازارهای صادرات مجدد (ترکیه و امارات)		۲۰۰۰	۳۵۰۰۰	۱۷۵۰۰
شرق دور		۱۱۵۰۰	۴۷۰۰۰	۳۷۰۰۰
سایر		۸۰۰۰	۴۵۵۰۰	۴۳۵۰۰
جمع کل		۱۲۴۵۰۰	۱۶۰۰۰۰	۱۱۲۰۰۰

نمودار شماره ۱. میزان صادرات پسته ایران و آمریکا طی سالهای ۱۹۹۹ تا ۲۰۱۲

نمودار شماره ۲. متوسط دوسالانه مجموع صادرات پسته ایران و آمریکا طی سالهای ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۲ (تن)

بدلیل نفوذ فرهنگی ایران در گذشته، یک چینی و حتی یک اندونزیایی نیست که پسته را نشناسد ولی پول خریدش را ندارد. حالا که دارند پولدار می شود برای مصرف پسته حد و مرزی نمی شود قائل شد اما در مقابل، متأسفانه افزایش تولید در ایران کند است.

۴. به عنوان شاهد دیگری که می گویم نباید نگران بازار پسته بود به جدول صفحه قبل توجه کنید. در این جدول صادرات ایران به سه گروه شامل اتحادیه اروپا، بازارهای صادرات مجدد (ترکیه و امارات)، شرق دور و سایر تفکیک شده است. در سال ۱۳۷۵ حدود ۸۵ هزار تن پسته از ایران وارد اتحادیه اروپا شده که در قدیم بازار اصلی بود. ۲۰ هزار تن رفته به ترکیه و دبی، ۱۱ هزار تن به خاور دور و به بقیه کشورهای دنیا فقط ۸ هزار تن پسته صادر شده است. ده سال بعد، از ۱۶۰ هزار تن صادرات، ۴۵ هزار تن به کشورهای دیگر رفته است. در سال محصولی ۱۳۹۰ نیز که ۱۱۲ هزار تن صادرات داشتیم، ۴۳ هزار تن به کشورهایی رفته که بطور سنتی بازار پسته نبودند. این عدد که در دوره اول یک دهم آلمان بود، یعنی همه کشورهای دنیا غیر از این سه گروه، ۸ هزار تن پسته مصرف می کردند یعنی یک دهم اروپا اما در حال حاضر مصرف این کشورها تقریباً سه برابر اروپا است. کشورهایی که چشمگیر بوده و اضافه شده یکی خاورمیانه است، کل خاورمیانه بازار بسیار بزرگی شده است. از جمله عراق با واردات قریب به ۸ هزار تن. دیگری واردات روسیه که به تنهایی از واردات اروپا بیشتر است.

در کشوری مثل برزیل هنوز پسته شناخته شده نیست نه پسته ایرانی و نه پسته آمریکایی. کشوری مثل اندونزی در لیست صادراتمان نیست در حالی که در آینده می تواند یکی از بزرگترین واردکننده های پسته ایران باشد. شاید قریب به ۱۵ درصد جمعیت چین فعلاً پسته را می شناسند و در ایام عیدشان خرید و فروش می کنند.

یک خاصیت مهم پسته که با فرش و خرما و زعفران و همه این ها فرق می کند آن است که اگر قیمت آن بالا رفت عرضه آن قابل افزایش نیست. در برخی کالاها اگر قیمت ارز بالا رود افزایش قیمت در داخل اتفاق می افتد چون صادرات بیشتر صرف می کند. همانطور که می دانیم ۸۰ درصد خرما را ایران در داخل مصرف می شود. اگر قیمت بین المللی خرما بالا رود و یا اگر قیمت ارز بالا رود یک مقدار از مصرف داخل به عرضه بین المللی اضافه می شود و صادرات بیشتر می شود. در پسته این اتفاق نمی تواند بیافتد برای اینکه قریب به ۸۰ درصد پسته ما صادراتی است و اگر نرخ ارز بالا رود از این ۲۰ هزار تن مصرف داخل حداکثر ۲ تا ۳ هزار تن می تواند کاهش پیدا کند و به صادرات اضافه شود. وقتی مجموع صادرات ما و آمریکا چیزی حدود ۲۷۰ هزار تن است این ۲ تا ۳ هزار تن تأثیری در عرضه نمی گذارد. بنابراین افزایش نرخ ارز باعث کاهش نرخ بین المللی پسته نمی شود.

پس کشت پسته در ایران باید توسعه پیدا کند. اگر

صادرات پسته ایران را تا دی ماه حساب کنید چیزی حدود ۸۵ هزار تن پسته صادر شده است. این عدد یک رکورد است. تخمین من ۱۶۰ هزار تن صادرات تا آخر سال محصولی است. اگر این عدد را در قیمت های امروز ضرب کنیم، چیزی حدود ۱ میلیارد و ۵۰۰ میلیون دلار صادرات پسته ایران است.

۵. یکی دیگر از خواص پسته آن است که در بین سایر خشکبار رقیب ندارد. ما در ایران آجیل به مقدار زیادی می خوریم. بادام و فندق را هم بصورت آجیل مصرف می کنیم. در بیشتر کشورهای دنیا اینطور نیست. تنها چیزی که بصورت آجیلی و به صورت عمده مصرف می شود پسته، بادام هندی و بادام زمینی است. در سال ۱۳۷۵ که صادرات پسته ایران به آلمان ۴۸ هزار تن بود واردات بادام هندی ۵ هزار تن بود. بادام هندی هیچ وقت نتوانست خودش را به عنوان یک آجیل پر مصرف نشان بدهد. پسته با بقیه فرق دارد و تنها آجیل بین المللی درختی است که به عنوان آجیل در همه جا شناخته شده است. قیمت بازاری بادام هندی تقریباً حدود ۶۰ درصد قیمت پسته با پوست است. اگر وزن پوست را حساب کنیم قیمت پسته بیش از دو برابر و نیم بادام هندی است.

پس نباید نگران مسائل صادراتی پسته باشیم. امروز موقعیت برای پسته از هر جهت فراهم است. این محصول ۷۰ سال در کرمان بوده و امروز ثمره ش در اختیار خراسان، فارس، آذربایجان و دیگر مناطقی است که دارند به ما می پیوندند و ما خوشحالی که این بار توسط دیگران کشیده شود.

پرسش و پاسخ

سوال: موضوع اولی که مطرح کردید راجع به قیمت پسته و اینکه با قیمت امروز ۶۰ تا ۷۰ درصد سود آور شده است، جای سوال دارد. بخش زیادی از محصول صادر شده یا از دست کشاورز خارج شده و کشاورز آن را به قیمت دلار قدیم فروخته است اما امروز هزینه های باغ را باید با قیمت دلار جدید بدهد. اینکه قیمت جهانی پسته بالا رفته در اختیار ما نبوده و ما عاملش نبودیم. در بالا رفتن قیمت دلار هم کسی نتوانسته دخالت کند. در اینکه بگوئیم پسته الان ۶۰ درصد سود دارد به دو چیز توجه نکرده ایم. یکی اینکه هزینه باغدار فقط هزینه تولید درخت نیست. هر باغدار باغ های بی ثمری دارد که نگهداری آنها هزینه دارد. درخت پسته هر ۲۴ ماه یکمرتبه محصول می دهد. اگر امسال یک محصول داد تا ۲۴ ماه بعد هیچی نیست. پس باغدار دارد هزینه ۲ هکتار را می دهد. ضمن آنکه هزینه های سال گذشته ما نسبت به امسال بیشتر از ۲۰۰ درصد رشد داشته و سال آینده هم دو مرتبه همین اتفاق خواهد افتاد. آنچه که ما فروختیم فروخته شده و رفته ولی آنچه که هزینه داریم در جای خود باقی است.

جواب: این مطلب شما درست است. ما در مورد باغ پسته هزینه های سرمایه گذاری را عملاً حساب

نمی کنیم. مطلب دوم آنکه باید به ده سال گذشته نگاه کنیم. هزینه تولید سالیانه ۱۸ درصد افزایش می یافت و قیمت ارز ثابت بود. در حالیکه پسته می بایست در بازار جهانی رقابت می کرد. اما امروز وضعیت بهتر شده و به دلیل واقعی شدن قیمت ارز تولید کالاهای صادراتی بصره شده و رونق گرفته است. خوشبختانه امروز پسته به قیمت بیش از ۱۰ دلار فروش می رود و قیمت ارز هم از ۱۰۰۰ تومان به ۳۵۰۰ تومان افزایش یافته است. امروز پسته جلوتر از دلار است. موفقیت پسته ایران در چند سال اخیر مدیون بخش خصوصی چه صادرکننده و چه تولید کننده است. باید وقتی دور هم جمع می شویم یک نتیجه گیری قوی داشته باشیم. اگر همفکری کنیم می توانیم مشکلات را برداریم و موفق باشیم.

